

Litteratur

Hans Göppinger: Kriminologie. 3:e uppl. C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung, München 1976. 577 s. 38 DM.

En recension bör om möjligt ge läsaren en uppfattning om vad en bok innehåller, inte bara recensentens omdöme om innehållet. Att referera en grundlig lärobok är likväl knappast möjligt. Förf.:s huvudrubriker får räcka: Einführung (bl. a. kriminologins avgränsning gentemot andra vetenskapsgrenar, historisk översikt, presentation av olika kriminologiska skolor), Methoden (bl. a. materialinsamling vid empirisk forskning), Der Täter und sein Sozialbereich (bl. a. kriminellas personlighet, sociala situation, relationer till offret, påföljder, prognos), Einzelne Tätergruppen (bl. a. kriminalitetens relation till ålder, till tillhörighet av viss befolkningsgrupp eller sammanslutning), Die Tat (bl. a. olika brottskategorier). Boken är, fastän något utökad, i stort oförändrad gentemot andra upplagan. Nya eller delvis nya är avsnitt om „labeling“, om viktimologi, om barnkriminalitet; kortare tillägg och smärre förändringar har gjorts i diverse avsnitt. Avsnitt relaterande till förändrad tysk lagstiftning har aktualiserats liksom tabeller, som bygger på officiell statistik. Till den redan tidigare mycket omfattande referensförteckningen har lagts ytterligare mer än 30 sidor referenser, huvudsakligen nyare litteratur, som dock på få undantag när inte beaktats i den löpande texten.

Arbetet utgör närmast en enorm litteratursammanställning, mest av tysk litteratur men också av annan, och där påstås praktiskt taget ingenting, som inte är belagt. Förf. betonar med stillsam envishet kriminologins ställning som empirisk vetenskap. Om han någon gång ter sig överkritisk mot litteraturens „faktauppgifter“, så behärskas framställningen i stort av sund eftertanke. I en del litteraturtabeller, kompakta som de är, undrar jag emellertid, om inte förf. ibland under varandra ställer värden erhållna ur så olika selekterade material, att resultatet på sin höjd är betingat jämförbara och för den skull kan förefalla mer inkongruenta än de är. Den synden är inte ovanlig.

En del viktiga referenser saknas på områden, där förf. efterlyser empirisk forskning. Det gäller ett par nordiska arbeten med endast sammanfattningar på engelska: Sveris om kriminalitet och ålder (som borde ha förändrat diskussionen sid. 343—349 och föranlett påpekan- det att diagram utifrån officiell statistik knappast är rättvisande) och Törnqvists om svåra återfallsbrottslingar. Märkligare är kanske avsaknaden av Szabos „Crimes et villes“, som genom förfinad analys tillåter mer nyanserade slutsatser än de som refereras av förf., huvudsakligen tyska och äldre amerikanska arbeten. Jag saknar också André Algans visserligen enbart stencilerade avhandling om unga kvinnliga asocialas självuppfattning. — En annan recensent hade sannolikt saknat andra referenser. Det är uppenbart helt omöjligt också för en

person, som läst och integrerat nästan övermänskligt mycket litteratur, att inte någon gång missa väsentligheter på ett område, där publikationernas kvantitet är enorm men kvaliteten starkt växlande.

Framställningen är i betydande grad centrerad kring den kriminelle som individ. I vissa avsnitt där har jag emellertid svårt att hänga med. Förf.:s typologi, vars brister han i rättvisans namn är väl medveten om, bär märkbara spår av Schneiders psykopatilära (han refererar också huvudsakligen till Schneider i det psykiatriska avsnittet). Typologier är farliga, inte minst på ett område, där svepande generaliseringar och tvärsäkra påståenden är vanliga; det hade enligt min uppfattning varit bättre att försöka göra en presentation i termer av kvantitativ variation. Kanske är dock det sättet att tänka alltför främmande för tysk tradition.

Då och då på mycket olika platser i boken hänvisar förf. till och ger sifferuppgifter från en vid den egna institutionen utförd undersökning av en grupp fångar med kontrollgrupp. Den presenteras knapphändigt men ingenstans så, att man riktigt blir i stånd att värdera resultaten av detta, som det förefaller, mycket omsorgsfulla arbete. Det är skada.

Under läsningen har jag ibland funnit boken mycket konventionell. Helt rättvis är nog inte den kritiken — där finns „labeling“, dold kriminalitet, kvinnokriminalitet ... Om man som svensk tycker, att där står för litet om narkomankriminalitet (och om alkoholens roll), kan det bero på att den diskussionen här hemma är oproportionerligt omfattande. Däremot saknar jag mycket en diskussion om kriminalitetens relativitet — över tid, i olika kulturer och, inte minst, under olika politiska regimer.

Arbetet är en lärobok uppenbart avsedd för tyska studenter men knappast för studenter därutanför. Tysk lagstiftning och lagtillämpning och tyska förhållanden får stort utrymme. För den som vill ha specialkännedom om detta är den en guldgruva. Samma gäller för den som har behov att skaffa sig referensramar för att sätta in tyska undersökningar i sitt sammanhang. Boken är på grund av sin innehållsliga koncentration och kompakta typografi inte lättläst, men den är välskriven. Som en mans verk är den mycket imponerande. Det gäller ännu mer om i en kommande upplaga också den nyare litteraturen arbetas in i texten. Men är något sådant möjligt, d.v.s. kan en kriminologilärobok i längden förbli en mans verk?

Eva Johanson

Radzinowicz, Sir Leon & M. E. Wolfgang, eds.: Crime and Justice, 2nd and revised edition, Vol. I, The Criminal in Society, 677 s., Vol II, The Criminal in the Arms of the Law, 466 s., Vol. III, The Criminal under Restraint, 459 s. Basic Books Inc., New York 1977.

Innehållet i ett arbete av detta omfång kan inte refereras i en recension, men en kort beskrivning av uppläggningsen är möjlig. Kapitlen består av uppsatser eller delar av större arbeten, som tryckts på annat håll. De har sammanförts i större avsnitt, i vol I under rubrikerna: „Extent and Measurement of Crime“, „Some Categories of Crime and Criminals“, „Deviant and Criminal Behavior“, och „Social Explanations“, i vol II „Purposes of Penal Sanctions“, „The Police“, „Torture“ och „Decision Making Processes“ och i vol III „Effectiveness of Intervention“, „Prediction and Control“, „The Prison Community“ och „Neo-Classical Revival“. Jag har sällan saknat sammanbindande text mellan kapitlen men någon gång önskat en sammanfattning av åsyftad lagtext.

Där flera partier ur ett större arbete sammanförts märker man det mest genom att studera fotnoterna, som anger urvalet. Någon gång anar man en skary, mestadels är „klippningen“ mycket skickligt gjord. Om det betyder potentiell möjlighet att citera så som en viss potentat citerar Bibeln, har man inte gjort så; det rör sig dessutom om tryck med författarnas eller copyrightställarnas tillstånd.

Utgivarna själva förekommer sparsamt bland författarna: Radzinowicz tillsammans med King i ett inledande översiktskapitel i vol I: „The Growth of Crime: An International Perspective“ och i ett avslutande kapitel i vol III: „Ideologies and Crime“, ensam i „Economic Pressures“ i vol I, Wolfgang med Sellin i „Weighting Crime“ i vol I, med Riedel i „Race, Judicial Discretion and the Death Penalty“ i vol II och ensam i „Crime in a Birth Cohort“ i vol III. De sistnämnda tre kapitlen är bland de relativt få, som redovisar empiriska forskningsresultat; de flesta är antingen resonerande eller har överviktskaraktär.

Jag har inte läst första upplagan men jämfört innehållsförteckningarna. En del omdispositioner har gjorts, underrubriker i avsnitten har tagits bort, avsnitten om tortyr och „Neo-Classical Revival“ är nya. Även i övrigt är det mesta nytt.

Det „gamla“ finns anhopat i vissa avsnitt: i „Deviant and Criminal Behavior“, „Social Explanations“, „Purposes of Penal Sanctions“, „The Police“ och „The Prison Community“. Om på de områdena ovanligt mycket blivit klassiskt eller om föga av vikt kommit till sedan förra upplagan är svårt att avgöra. Jag tycker att en del av de omtryckta kapitlen i „The Prison Community“ är väl vaga och substanslösa och slås av hur osäker kunskap vi har om vad som händer med människor som berövas friheten.

Utgivarna ryggas annars inte för nya frågeställningar och brännande problem: avsnitten om tortyr och „Neo-Classical Revival“, kapitlet om korruption och tendenser till påföljdsutmätning (Wolfgang/Riedel) är exempel på det. Om en till följd av sin utbildning behandlingsorienterad recensent undrar, om man bör tala om behandlingsideologi, där det mest varit fråga om namnändring med tillägg av moment av tidsobestämdhet, ger American Friends Service Committee i ett väldokumenterat, starkt kritiskt kapitel (Struggle for Justice) exempel på behandling, som blivit slentrian. Man betonar hur negativt ett tidsobestämt frihetsberövande upplevs; tidsobestämdhet har ansetts vara en förutsättning för behandling. Varför det? Också behandlare borde kunna anpassa sig till givna ramar.

En rad kapitel i vol II och III ger inblick i ett system med mycket långa strafftider, som genom beslut om „parole“ kan kortas till en bråkdel (t ex P Low: „The Sentencing Structure“). Ett sådant system måste både kunna uppfattas som orättvist och ge utrymme för reellt godtycke. Om man tycker att det är enklare här hemma, måste ändå varje system, där hänsyn tas till omständigheter kunna upplevas som orättvist (det gäller också system där hänsyn till omständigheter inte tas) och i enskilda fall ge utrymme för godtycke. Det är en omdömesfråga. — Kritik återfinns också i kapitlet om „den nya kriminologin“ (Taylor/Walton/Young och Doleshal/Klapmuts); om jag tycker att den skjuter över målet, är den mycket väldokumenterad. En behandlingsevaluering (Fishman) ger skäl fråga, om inte det stora bortfallet av data gör slutsatserna osäkra; å andra sidan tycks i New York kraven för medelstillsdelning ha varit små. En kritisk men också konstruktiv översikt av utvärderingsmetoder är Gottfredson's „Assessment Methods“. I den „Victim Survey“ som presenteras av LEAA känner jag bitvis dåligt igen mig, men felkällor i officiell statistik diskuteras tillräckligt ofta på andra håll för att läsaren skall få balans i uppfattningen. Ibland får jag lust att försöka applicera beskrivna metoder i egen forskning: Sellin/Wolfgang's „Weighting Crime“ (som ju hör till klassikerna) och Avi-Itzak/Shinnar's „Quantitative Models in Crime Control“. — Till glädje för felfinnaren: Vorenberg & Vorenberg anger i „Diversionary Schemes“, att en präst i den lutherska statskyrkan skall ingå i den svenska barnavårdsnämnden. Det var allt på gamla barnavårdslagens tid!

Jag har två principiella invändningar: en är sociologdominansen, en USA-dominansen. Eller kommer vad som görs av intresse nästan alltid från sociologer i USA? I rättvisans namn har Andenaes, Gunnar Myrdal, Norman Bishop och Inkeri Anttila fått komma med, och några kapitel är engelska. — Jag är inte kompetent att avgöra vilka krav man bör ställa på läroböcker i kriminologi för nordiska studenter men har svårt att tro att dessa är obetingat lämpliga. Skälen har

framgått. Ändå har jag sällan lärt mig så mycket som under denna läsning och sällan haft så lätt att hålla mig vaken medan jag lärt mig något.

Eva Johanson.

Nils Wiklund: The Icarus Complex. Studies of an Alleged Relationship Between Fascination for Fire, Enuresis, High Ambition, and Ascensionism. Bokförlaget Doxa, Lund 1978. 272 s.

Icarus var søn af Daedalus. Daedalus lavede til deres fælles flugt vinger af fjer og voks. Han advarede sønnen imod at flyve for tæt til solen, men fascineret af ild og mulighederne for at overgå faderen blev Icarus draget mod solen, vokset smeltede, og han styrtede i havet.

Ud fra denne gamle græske myte formulerede den fremragende personlighedspsykolog, knyttet til Harvard Universitetet, *H. A. Murray*, i 1938 et „komplex“. I 1955 og 1958 udbyggedes begrebet til det, der nu danner grundlaget for *Wiklunds* interessante tværvidenskabelige undersøgelse.

Allerede *Aristoteles* undrede sig over, hvorfor den, der står tæt ved ilden, føler trang til at lade vandet. *Freud* interesserede sig for en ret hyppigt iagttaget nøjere forbindelse mellem interessen for ild, høje ambitioner og en uretral erotisme.

Til disse tre elementer i et kompleks knyttede *Murray* trangen til „højt at stige — dybt at falde“. *Wiklund* vil således forsøge at bevise, at der eksisterer en tæt forbindelse mellem brandstiftelsestrang, enuresis, højt ambitionsniveau og ascensionisme, d. v. s. trangen til at stige højt.

De forskellige anvendte begreber defineres og beskrives omhyggeligt, og forskellige mulige hypoteser opstilles. Brandstiftelse og enuresis kan ses som tegn på en mere generelt svigtende tilpasning.

Frustration behøver ikke at være begrænset til Icarus-komplekset i snæver forstand. Dette kompleks kan være af phylogenetisk, gammel karakter, archetypisk i Jungs forstand, og det kan være knyttet til en generel forstyrrelse, genetisk eller i omgivelserne.

Enuresis kan efter *Wiklund* være en forstyrrelse i opvågningsforløbet — arousal —. Det antages, at enuretikere i virkeligheden er vågne og reelt oplever vandets behagelige varme efterfulgt af kulden. Der rejses tvivl om, hvorvidt enuretikeren i realiteten sover særligt dybt. Det nævnes også, at enuretikere ofte har berettet, at de oplever spontane evt. episodiske ændringer i bevidsthedsgraden, og at der også skal forekomme fågede bevidsthedstilstande, der minder om alkoholisk rus. Yderligere nævnes som noget særligt spændingen forud for og afspændingen efter en brandstiftelse.

Dette er dog ikke specifikt for det icariske kompleks. Efter anmelderens erfaring optræder sådanne spændings/afspændingsreaktioner ved en række af frustrationer betingede kriminelle handlinger. Brand-

stiftelse registreres juridisk blandt de „almenfarlige forbrydelser“, og blandt disse er afspændingsoplevelser i det hele hyppige.

Der redegøres på interessant måde for en mulig symbolsk funktion af icariske elementer i religion, mytologi og litteratur.

Gennemgangen af en række forfatteres icariske temaer er særligt stimulerende. Forskningen på dette område blev indledt af professor *Axberger* med hans første studie over Heidenstam 1959, fulgt op med en række vigtige værker, bl. a. vedrørende Strindberg og Fredrika Bremer, men også en række engelsksprogede forfattere. Til denne række af humanistiske analyser følger Wiklund nu tilsvarende motivkomplexer hos Astrid Lindgreen, Arthur Koestler, Juul Petterson og James Joyce.

I de religionsorienterede afsnit omtales specielt Shamanismen og Zoroastrianismen, den gamle persiske kult. Begge disse kultområder giver interessante indblik i det icariske kompleks og dets symbolske betydning.

Efter en oversigt over de psyko-fysiologiske ledsagefænomener antydes mulige relationer til moderne terrorhandling.

Kriminologisk set er de praktiske undersøgelser over sammenfaldet mellem brandstiftelse og enuresis lidt stedmoderligt behandlede.

Forfatteren har undersøgt 3 tidligere indsamlede materialer bestående af unge kriminelle, og et vedrørende drenge. Selvom disse gav mulighed for også at undersøge en kontrolgruppe, der ikke havde været brandstiftere, blev antallet af brandstiftere i den undersøgte gruppe (A-grupperne) bestående af ialt 535 probanter meget beskedent. Af disse var 25 + 18 brandstiftere, men kun de 18 havde både sat ild på og været enuretikere. 107 var kun enuretikere. Trods de små tal finder Wiklund, at der er en acceptabel relation mellem de to faktorer. I betragtning af, at de 3 af disse materialer synes udlånt fra Rigsarkivet, undrer man sig over, at det ikke har været muligt at undersøge et mere relevant materiale. Trods den ganske omhyggelige og overskuelige gennemgang af litteraturen om brandstiftelser får man indtryk af, at de retspsykiatriske bidrag behandles relativt overfladisk. Dette gælder også *Bo Gerles* disputats *Mordbrännare*, En kriminalpsykologisk studie på grundval av ett svenskt rättspsykiatriskt material (Lund 1943). Da dette materiale blev indsamlet, var svensk retspsykiatrisk arbejde meget præget af *Kinbergs* store krav til fuldstændighed m. h. t. såvel de medicinske, sociale som kriminologiske data.

At affærdige Gerle som en af de mange, der har bekræftet den almindelige konklusion om, at brandstiftelse ikke er knyttet til nogen bestemt sindslidelse, er lidt uretfærdigt. I *Gerles* bog findes der 260 resumeer, og ikke i noget tilfælde er enuresis fundet omtalt. Dette kan dog ikke være afgørende. Der kan særdeles vel være registreret enuresis i hovedjournaler, omend det måske nok kun vil være de massive tilfælde, der er kommet med i anamnesen.

Geills undersøgelser fra 1918 og 1922 er vel diskuteret. Det førte

til, at man i en lang årrække overvurderede hyppigheden af seksuelle elementer iblandt de motivløse „uforståelige“ tilfælde, der ikke selv kunne anføre noget motiv.

Efter anmelderens skøn er Icarus-komplekset et betydningsfuldt bidrag til en yderligere begrænsning i antallet af uforklarlige brandstiftelser. Det vil måske vise sig at optræde hyppigere end Geills sexuelle motiver. Dog vil det næppe være i stand til at dække alle de atypisk motiverede brandstiftelser. Fortsat er brandstiftelse langt overvejende en økonomisk betinget kriminalitet, der meget sjældent begås af kvinder.

Georg K. Stürup.

Olav Sunde: Johan Scharffenberg. Tanum-Norli, Oslo 1977. 251 s.

Biografien tegner et fascinerende billede af en stor norsk agitator og stridsmand. Født i 1869 var han som retspsykiater allerede i 1940-erne lidt af en fabelfigur.

Han var især kendt for sin indsats som afholdsagitator. Som politisk enegænger fik han i krigsårene og især i tilslutning til våbenstilstanden en meget betydelig indflydelse, takket være såvel hans ubestikkelige retsindighed som hans fremragende evne til at udtrykke sine tanker klart og fængslende.

Bogens kriminologiske indhold er såre beskedent (16 sider). Selvom man tillægger retsopgøret (15 sider), bliver det ikke væsentligt mere udtømmende.

Kendskab til vor tids sociale udvikling i Norge vil utvivlsomt være en fordel, men selv uden dette får man et klart indtryk af en meget særpræget personlighed, politisk aktiv til et par år før sin død i 1965.

Georg K. Stürup.

H. H. Brydensholt: Frygten i Amerika — og Danmark. Gyldendal, København 1977. 153 s.

Selvom denne lille bog kommer til omtale ret sent, fortjener den at erindres. Det er en letlæst beretning om de stadige overraskelser forf. kom ud for under sit første besøg i USA. Utroligt meget blev nået på kun 3 uger. Brogede oplevelser og hårdt lagte programmer er ikke blevet mindre belastende, end da jeg første gang blev udsat for tilsvarende situationer. Der berettes om ofte ubeskriveligt umenneskelige forhold, de kriminelle jævnlige udsættes for.

Det er let at genkende de beskrevne kriminalitetsprovokerende forhold i San Quentin. De synes at være blevet værre, men det er muligt, at mine oplevelser i Alcatraz, der i 1954 stadig var i funktion, har gjort mig mindre følsom overfor de trods alt væsentligt ringere forulempninger fangerne kom ud for her end de ulykkelige, der var havnet i Alcatraz. Besøget dér gjorde et så uhyggeligt indtryk, at jeg var legemligt utilpas i flere dage efter. Desuden boede jeg i et gæste-

hus på San Quentin i flere dage og fik nær kontakt med flere af de ledende funktionærer. Tilsvarende fængsler på østkysten havde også forberedt mig.

Samtidig med den berettigede hårde kritik af en række amerikanske fængsler, må man ikke tro, at Brydensholts besøg ikke var ulejligheden værd. Der findes også både teoretisk og praktisk orienterede fagfæller, som man med udbytte kan udveksle erfaringer med. Personligt glædede det mig at se, at forf. stødte på spor af mine tidligere besøg. Der er øjensynligt fortsat grundlag for at udveksle erfaringer mellem det lille Danmark og det store uoverskuelige USA.

Georg K. Stürup.